

**Боярова Фазия Фяритовна,
методист лаборатории этнокультурного образования
ГБУ ДПО РМ “ЦНППМ “Педагог 13.ру”**

**Тема: Обобщающий урок родной (татарской) литературы по
произведению
Абдурахмана Абсалямова “Белые цветы”**

Урок татарской литературы: 8 класс.

Предмет: әдәбият

Сыйныф: 8

Учитель: Боярова Ф.Ф. , учитель татарского языка и литературы МОУ
“Черемисевская ООШ” Лямбирского муниципального района РМ.

Дәреснең темасы: Г. Әпсәләмовның “Ак чәчәкләр” романы буенча
йомгаклау дәресе

Дәреснең тибы: информатика дәресе белән интегрирован дәрес

Дәреснең максаты:

1. “Ак чәчәкләр” романын анализлау, геройларга характеристика бирү.
2. Врачлар, авырулардөньясы беләнтанышу аша әсәрнең тормышчан
икәнәндәлилләү.
3. Укучыларда матур әдәбият әсәрләренә мөхәббәт тәрбияләү,
кешелекчеллек сыйфатларын формалаштыру.

Җиһазлау:

1. Дәреслек. Татар әдәбияты: рус телендә гомуми белсәм бирү
мәктәпләрдә 8 нче сыйныф өчен дәреслек (А.Р.Мотыйгуллина);
2. Компьютер, презентация, карточкалар, банер, ак чәчәкләр.

Дәресбарышы

I. Оештыру моменты.

СЛАЙД 1.

- Хәерле иртә, балалар! Дәресебез уңышлы булсын өчен, кәефләр күтәренке булырга тиеш бит. Беренчедән сезнең кәефне күтәрергә кояш үзе килгән. Күрәсезме ничек елмаеп сәләмли. Әйдәгез без дә аны елмаеп каршы алайык, бер- беребезгә дә елмаяу бүләк итик. Кәефләр тагын да күтәрилсен өчен бер матур жыр да тыңлап алайык. (Г.Апсалямов “Гөлшәһидә” жыры)

- Сизгә жыр танышмы? (таныш “Гөлшәһидә жыры”, музыка дәресендә өйрәндөк кенә.

- Жыр нәрсә турында? (мәхәббәт турында)

- Бу жырның авторы кем? (Г.Әпсәләмов)

- Ә бу жыр Габдрахман Әпсәләмовның нинди әсәрендә урын алган? (“Ак чәчәкләр”)

- Әйе, укучылар, без Г.Әпсәләмовның “Ак чәчәкләр” романын укыдык,ә бүген йомгаклау дәресе үткәребез

СЛАЙД 2.- Димәк, бүгенге дәресебезнең темасы нинди булыр? (“Г. Әпсәләмовның “Ак чәчәкләр” романы буенча йомгаклау дәресе”)

- Дәрес барышында дәрес җавапларыгыз өчен миннән сезгә –шушы ак чәчәкләрне тапшырырмын.

СЛАЙД 3. - Без дәрестә әсәрне анализлау барышында төп образларга характеристика бирергә өйрәнербез).

- Укучылар, беренчедән әсәрнең эчтәлеген ничек белүегезне тикшерәсем килә. Мин сезгә тест биремнәре әзерләдем.(компьютерда эш)

- Молодцы! Тест буенча мин сезнең әсәрне яхшы белүегезне аңладым.Тестлар өчен “бишле”ләрегезне ак чәчәкләр белән бирәм.

СЛАЙД 4.

- Укучылар, слайдтагы ак чәчәкләр кайларда үсә? (бакчада, болында, су буйларында)

- Шушындый матурлык бездә нинди хисләр уята? (тынычлык, рәхәтлек хисләре)

СЛАЙД 5. - Ә бит без тормышта кайвакыт шундый табигать күренешләрен дә очратабыз.

СЛАЙД 6.

- Ә сезгә кайсы күренеш бигрәк якын?Ә без табигатьне ямьләндерүгә үз өлешебезне ничек кертә алабыз? (чишмәләрне почратмау, экскурсияләрдә булганда, үз артыңнан жыештырырга, авыл тирәсендә агачлар, бакчаларда төрле чәчәкләр утыртырга кирәк, һ.б)

СЛАЙД 7.- Ничек уйлыйсыз, болар кемнәр? Кемнәр алар волонтерлар? Ни белән шөгылләнәләр?

СЛАЙД 8.билгеләмә

- Ә сез волонтер булып идегезме?

СЛАЙД 9. - Бүгенге дәресебездә безгә мондый мөмкинлек булачак. Банерыбызга игътибар итик әле. Матур күренешме? (юк, бик начар күренеш!)Әйдәгез,бу күренешне матурайтыйк бергәләп. Моның өчен безгә “Ак чәчәкләр” романы буенча биремнәрне үтәргә кирәк була.

- Ягез, укучылар, кем беренче булып чыгар?

1нче начарлык. “Ак чәчәкләр” жанры буенча нинди була?. (Роман)

2нче начарлык Романның язылу тарихы белән Адель таныштыра.(Г.Әпсәләмов инфаркт кичереп, күп тапкырлар шифаханәдә ята. Шунда ятканда, врачлар, больница тормышын өйрәнә һәм аларга багышлап әсәр язарга уйлый. Роман беренче тапкыр “Казан утлары” журналының 1965 елгы 11 санында басыла. Соңрак Татарстан китап нәшриятында аерым китап булып дөнья күрә.1989 елда 100 меңлек тираж белән басылып чыга. Соңгы тапкыр 2019 елда өч мең тираж белән басыла.) Роман буенча фильм 1970 елда төшерелә, ләкин ул сакланмый. 2015 елда “Татарстан – Яңа Гасыр” студиясендә яңадан төшерелә. Дәрес барышында, укучылар, без ул фильмнардан өзекләр карарбыз.

3нче начарлык Эсәрнең төзелеше турында Салават сөйли. (Эсәр барлығы 5 бүлектән тора, аларга исемнәр куелмаган.)

4нче начарлык. Укучылар, романның темасын кем миңа әйтеп бирер? Әйдә, Салих. (Романда ак халатлы кешеләр – медицина хезмәткәрләре дөньясы һәм аларга өмет, ышаныч, хөрмәт белән караучы авырулар дөньясы ачыла.).

5нче начарлык. Эсәрнең сюжет сызыгы. (Эсәр ике сюжет сызыгы тирәсенә жыела: беренче сызык медицина эшчеләре тормышы. Икенчесе Гөлшаһидә белән Мансурның мәхәббәт сызыгы.)

6 нчы начарлык. Балалар, Габдрахман Әпсәләмов эсәрдә нинди проблемалар күтәргән? (Мәхәббәт хисенең барлыкка килүе, матурлығы һәм җаваплы булуы; тормышта кеше үз урынын табу, бәхетле булу һәм яшәү мәгънәсе; хезмәткә җаваплы караш)

7 нче начарлык. Эсәрнең идеясе. (врачлар тормышының никадәр катлаулы, авыр икәнлеген сурәтли. Алар арасында да төрлесе характерлы кешеләр бар икәнлеген күрсәтә)

8 нче начарлык. Эсәрдә төп образлар (Әбүзәр Гиреевич, Мансур, Гөлшаһидә)

-Укучылар, без сезнең белән эсәргә тулы анализ бирдек.

Болар нинди образлар? (уңай)

-Эсәр гел уңай образлардан гына тормый, ә тискәре образларга кемнәрне кертә алабыз? (Фазылжан Яңгура, Сәлах Саматов, Илһамия)**18 нче слайд**

-Әйдәгез, укучылар, хәзер образларга характеристика бирик.

-Әбүзәр Таһиров турында нәрсәләр белдек?

- Кешеләргә карата мөнәсәбәте нинди була? Шуңа сорауга җавап бирү өчен, әйдәгез, эсәрдән **“Профессор-Асия”** диалогын сәхнәләштергән эпизодны карап үтик. (ролик карау)

- Бу эпизодта аның авыруларга карата нинди мөнәсәбәте ачылды? (игтибарлы, мәрхәмәтле, миһербанлы, жор телле)

- Укучылар, сезнең өстәлләрдә бүгенге геройларның характерларына хас сыйфатлар язылган битләр бар. Әбүзәр Гиреевичка туры килгәннен табып, тактага урнаштырыйк әле.(Һәр төркемнән бер кеше)
- Һәм менә шуңа да аны халык хөрмәт итә, үз итә
- Ә Мансур кем ул? (Әбүзәр Гиреевичның оныгы, асрамага алынган. Әбүзәр Гиреевичны “Дәү әти” дип атый)
- Аның турында нәрсәләр белдек?
- Мансур институтны тәмамлагач, Казанда каламы? (юк, ул Төньякка китә)
- Ни өчен? (Дәү әтисе аспирантурага кадәр берничә ел практик врач булып эшләвен тели. Мансур фикерне кабул итә)
- Укучлар, Мансур 500 чакырым ераклыкта урнашкан поселокка самолет белән авыру янына ашыга...
- Бу эпизодта ул кайсы ягы белән ачыла?(Тәвәккәл, авырлыклардан куркып калмый.)
- Әйе, укучылар. Шундый авыр, кырыс шартларда да Мансур үз эшеннән тәм табып эшләвенә карамастан, ул күңеленә тынычлык таба алмый.
- Ничек уйлыйсыз, Мансурның жанын борчыган нәрсәнең сәбәбе нидә икән? (Ул Гөлшаһидәне оныта алмый, аның белән булган бәхетле вакытларны бик еш кына искә төшерә.
- Укучылар, Мансурны характерлаган сыйфатларны табып, тактага урнаштырыйк әле.
- Хәзер әсәрнең 2 нче сюжет линиясе Мансур-Гөлшаһидә мөхәббәт тарихына күз салыйк.
- Бу тарих тормыш агышында бик зур сынаулар аша үтә. Гөлшаһидә белән Мансур күңелендә хис белән акыл көрәшә. Гөлшаһидә дә 1 нче мөхәббәте Мансурны оныта алмый. Ул үзенң хисләрен чагылдырган жыр яза. (“Гөлшаһидә жыры” куела) 1 куплет, матур , моңсу мизгелләр
- Әсәрдән без Гөлшаһидә турында нәрсәләр белдек? (Институтны тәмамлагач, үз теләге белән туган авылы Акъярга кайта. Баш-аягы белән эшкә чума. Акъярда больница салдыра)

- Димәк, без Гөлшаһидәне нинди дип әйтә алабыз? (Уңган, эшлекле, максатчан)
- Гөлшаһидә нинда табиб? (игътибарлы, миһербанлы, мәрхәмәтле)
- Гөлшаһидәгә туры килгән сүзләргә тактага урнаштырыйк әле.
- Укучылар, сезнең дәреслектә тискәре геройлар сурәтләнгән өлешләр бирелмәгән. Сезгә әсәргә тулысынча укырга, фильмны карарга тәкъдим ителгән иде.
- Яңгура, Сәлах, Илһамия әсәрдә кайсы яктан ачылалар? (Үз эшләренә салкын мөнәсәбәт, икейөзлөк, астыртын, хәйләкәр, эгоист, көнчә, тар күңелләр)
- Укучылар, күргәнәбезчә, романда геройлар капма-каршы 2 төркемгә җыелды.
- Уңай геройларның эш-гамәлләрендә дә, эчкә дөньяларында да яхшылык кылу сыйфаты калкып чыга. Ә тискәре геройның гамәлләрен дә, күңелләрен дә яманлык әйдәп бара.Ләкин яхшылык җиңә!
- Укучылар, менә бу геройлардан тыш әсәрдә тагын бер матур образ бар. Я, кайсыгыз белде? Әйтегез әле!
- Ул әсәргә исемнә үк чыгарылган.
- Әйе, бу образ вакыйгалар агышында күпмәгънәле символ дәрәжәсенә күтәрелә. (СЛАЙД. Ак чәчәкләр)
- Укучылар, Әбүзәр Гиреевич ак чәчәкләр символы белән бергә балаларына нинди васыйятен җиткерә? (тормышыгыз ак, пакъ булсын, символны киләчәктә врач кешегә тапшырырга куша) Димәк, бу васыйте белән ул врач булып эшләүче балаларына гына түгел, барлык ак халатлы кешеләргә дә ак күңелле булырга чакыра.
- Гомере буга кешеләргә игелек кылып яшәгән ак күңелле профессор үз балаларына да, шәкертләренә дә рухи югарылыкка ирешү юлларын күрсәтә.
- Шуңа күрә дә романын “Ак чәчәкләр” дип атый да!
- Ничек уйлыйсыз, бүгенге көндә Әбүзәр Гиреевичнең бу васыйте үтәләме? (Әйе, табибларыбыз кешеләк сау-сәламәт булсын өчен тырышалар. Пандемия

китергән авырлыкларга каршы ялны белми көрәшләр. Үз-үзләрен аямыйча гаиләләренә, балаларына бирәсе игътибарны авыруларга өлөшләр.)

Ә хәзер “Рәхмәт Сөзгә, ак халатлы, ак күңелле табибларыбыз!” сүзләре белән ак чәчәкләребезне аларга тапшырыйк.

-Укучылар, дәрсез тәмам. Дәрестә бик актив катнаштыгыз. Мин сезнең барыгызга да бүген “5”ләр куям.

-Сау булыгыз!

Файдаланылган әдәбият:

1. Әдәбият дәреслегә, 9нчы сыйныф - 1 китеп;
2. “Казан утлары” журналы -1960 елгы саннар;
3. “Казан утлары” журналы -1968 ел 10 нчы сан;
4. Г. Әпсәләмов “Ак чәчәкләр” Роман, 1989. — 510 бит.